

3. Sevasteenko A. V. (2002), *Cultural and historical forms of existential experiences: love theme and its discursive transformation*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences after specialty 09.00.13 "Religion, philosophical anthropology, philosophy, and culture", Ekaterinburg, 172 p. (rus).
4. Plaksina O. I. (2006), Synergies mentality and socio-historical experience - the main factor in the sustainable development of the multiethnic society in: *Problems of control multi-ethnic communities in the conditions of globalization and civilizational challenges*, Alushta-Simferopol, pp. 132-134 (rus).
5. Zhizheleva L.I. (2007), *Historical existence in existential dimension*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences after specialty 09.00.01 "Ontology and epistemology", Kirov, 234 p. (rus).
6. Kopylova S.V. (2008), *Existential human being*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences, 09.00.03 "Social Philosophy and Philosophy of History", Zaporizhzhya, 19 p. (ukr).
7. Razinov Y.A. (1999), *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo yuniversiteta*, № 1(11), pp. 57-67 (rus).
8. Hazin V. (2015), *Mirror Weekly is Ukraine's international newspaper*, № 2 (198), 23 January, 2015, p. 15 (rus).
9. Sartre Jean-Paul (1989), Existentialism is a Humanism in: *Twilight of the Gods*, Politizdat, Moscow, pp. 319-344 (rus).
10. Sharovskaya A.V. (2009), *Izvestiya PPHU im. V.H. Belinskogo*, № 11(15), pp. 17-18 (rus).
11. Turenko O. S. (2004), *Fear as a socio-philosophical phenomenon (the genesis and function)*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences, 09.00.03 "Social Philosophy and Philosophy of History", Donetsk, 19 p. (ukr).

© Горбенко Катерина
Надійшла до редакції 23.01.2015

УДК 141.7

ТУРЕНКО ОЛЕГ,

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Донецького юридичного інституту, м. Кривий Ріг

ФРАГМЕНТАРНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ДОНБАСУ: ВЕЖІ ОБЛОЖЕНОГО ГРАДУ

У статті розкриваються російсько-радянські основи ментальності мешканців Донбасу, яка характеризується автором як афективно-фрагментарна. Її ключовими особливостями є історична багатокладність ціннісних смислів, гостре внутрішнє протиріччя, переплетення архаїко-язичницьких і християнських ідей, глибокий вплив міфо-казкових архетипів. Кілька спроб модернізації країни не змінили радянсько-російську ментальність, вона лише набула цивілізаційних атрибутів, але не напрацювала позитивних механізмів адаптації до нових реалій життя.

Ключові слова: ментальність; фрагментарність; міфо-казкові архетипи.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Ряд сучасних вітчизняних філософів, зокрема І. Пасько [1], М. Рябчук [2], М. Козловець [3] обстоюють думку, що українське суспільство представлено українською (проєвропейською), російською (євразійською) і радянською ментальними групами. При цьому на рубежі ХХ-ХХІ ст. попри нестабільність, притаманну будь-якому транзитному суспільству, існували певні тенденції посилення української групи, яка в перспективі, як уявлялось, могла стати панівною на всій території держави. Водночас баланс указаних груп у різних регіонах суттєво відрізнявся: Західна Україна (а за нею згодом і Центральна) на початку ХХІ ст. представляла українсько-проєвропейський вектор розвитку, тоді як у Східній і Південній Україні попри певну українську переорієнтацію все ж панувала російсько-радянська ментальна парадигма.

Зазначена тема гостро постала в подіях "Революції гідності" і формуванні квазідержав Донбасу. Якщо говорити мовою сучасних російських "реконструкторів" "русского мира", то ці утворення (ДНР, ЛНР) слід порівняти

з межовим Градом, який є форпостом захисту найціннішого - цілісності російсько-радянської (імперської) ментальності. Таке значення Донбасу і уявлена загроза інтерпретується автором не медійним фейком, а виявленою аксіологічною засадою російської свідомості. Адже мешканці Донбасу не є окремою етнічною або політичною спільністю, а є результатом завершеної форми "радянського експерименту". Тому провідні причини останніх подій в Донбасі коріняться в російсько-радянській ментальності, яка має міфо-казкову, афективно-фрагментарну ознаку. Ці особливості були сформовані в ході міфологізації російської історії, в ході становлення російсько-радянської імперії та її імітаційної модернізації.

Метою статті є аналіз радянсько-російських підвалин ментальності мешканців сучасного Донбасу.

Виклад основного матеріалу. Відправним міфом російської імперської ментальності є переконання, що Москва виступає єдинодержавним й істино-християнським нащадком Київської Русі, а єдиним життєздатним утворенням, що залишив давній Київ, є Московська дер-

жава. Це породило пихату позицію щодо "молодших братів", відмову визнавати самотність інших староруських етносів, їх право на вільний вибір - формування державності. Вже у цій міфологемі була закладена фрагментарна амбівалентність - російське уявлення про свободу, державну владу й принципи управління Київської Русі кардинально відрізнялись від уявлення "молодших братів". Втім, Московія примусово поширювала свою уяву про ідеальний порядок (тотально-деспотичний) і тим збільшувала розрив між історичною дійсністю і міфологемою святості Москви як єдиної парості Київської Русі.

Наступна ментальна ознака теж лежить у колі політичної культури, яка, на переконання К. Маркса, є симбіозом володаря-деспота і раба. Московія, пише німецький філософ, "...була вихована й зросла в жахучому і мерзотному навчанні монгольського рабства. Вона підсилалась лише завдяки тому, що стала *virtuoso* в мистецтві рабства. Навіть після свого визволення Московія продовжувала грати свою традиційну роль раба, який став володарем. Потім Петро I поєднав політичне мистецтво монгольського раба з пихатим прагненням монгольського володаря, якому Чингісхан заповів здійснити свій план завоювання світу" [4, с. 32]. Отже, підґрунтям російсько-радянської модернізації був потяг правлячих кіл до абсолютного панування світом. Цей потяг став сутнісним змістом політичної еліти Росії і СРСР, того уявлення про прогрес, що отримав спочатку православно-месіанське, а потім квазі-комуністичне обґрунтування. Змістом уявлення про прогрес є казка-мрія раба досягти стану "багатства без праці", яку мусить забезпечити Цар-спаситель - хоча й деспот.

При тому методи досягнення мети самодержавства і більшовиків були тотожні - "та ж грубість, насилля, нав'язливість зверху народу відомих принципів, та ж переривчастість органічного розвитку, заперечення традицій, той же етатизм, гіпертрофія держави, те ж створення привілейованого бюрократичного прошарку, той же централізм, той же потяг різко і радикально змінити тип цивілізації" [5, с. 12]. Деспотичні методи управління виходили з амбівалентної ментальності - відносин Володаря і раба, архетипи яких могли позитивно взаємодіяти лише за умови панування в їх свідомості нумінозного страху (див. роботи автора [6, с. 165-181]).

З другої ознаки російської ментальності природно витікає третя - характерне розшарування ціннісних смислів епох. Річ у тому, що внаслідок розпочатої Петром I модернізації, російська ментальність розчинилась і формувала непов'язані між собою історичні смисли, що існували й досі існують в різноманітних світоглядних установах. На цю закономірність прозорливо вказував М. Бердяєв: "...жодна з країн не жила одночасно у стількох відмінних сторіччях, від XIV-XIX ст. і навіть до віку майбутнього, до XXI ст." [5, с. 13], як російське суспільство. Тож російська ментальність складається з розрізнених каскадів історичних смислів, які позасвідомо блукають вниз-вверх, утворюючи нелогічний пантеон цінностей - від поганських до православних, від буржуазних до комуністичних, від героїчних до споживацьких тощо. Поєднують їх давні нумінозні архетипи-символи, міфологічні мрії (рос. грези), які змушують свідомість перестрибувати раціональну аргументацію, перетворюючись на дитяче жадання кардинальної перебудови світу. Втім, таке прагнення, як правило, спрямовувалось державою не на внутрішню рефлексію, а на екстенсивне підкорення територій і сусідніх народів.

Таким чином, російська ментальність відзначається багатоглибким розшаруванням ціннісних смислів,

світоглядних настанов, що переплутані й роблять її вкрай нестійкою, афективно-фрагментарною. Одним з архаїчних символів російської ментальності, її багатоликості і похмурої розсіяності є індоєвропейський бог, химера Сімаргл-Переплут-Гріфон [7, с. 442-444]. Це архетип природного хаосу, що примхами долі поєднав у собі минулі епохи й нестримне буйство всіх стихій-бажань. Вступаючи у комунікацію з людиною, що опанована цим архетипом, раціональна людина не може дізнатися, з яким елементом єдиного він має справу. З іншого боку, людина-химера не сприймає всієї складності світу й прагне бачити в іншій людині не її цілісність, а нез'єднані між собою фрагменти. Ці уривки складаються в нелогічну аморфність, у поєднання імперських ідеалів з комуністичними і споживацькими. Така парцеляція пригнічує розвиток раціонального мислення, знижує прагнення до саморозвитку й замикає людське "я" в самонасолоті уривків своєї свідомості - вона набуває дитячих ознак. Більш того, архетип провокує істеричну мобілізацію та є підґрунтям високого рівня тривожності (згадуючи М. Бердяєва - бабського). Все, що має цілісність й логічну структурність, викликає ірраціональний страх й прагнення стати анонімною індивідуальністю, сховатися в масі собі подібних.

Наступна ознака фрагментарності російської ментальності пов'язана із запізненою модернізацією Росії або з недовершеними "революціями зверху". З епохи Петра I Росія прагнула долучитися до європейської цивілізації. При цьому рух до здобутків західної цивілізації був теж дволиким, тобто російське самодержавство (а далі радянська номенклатура) постійно приховувала свою деспотично-рабську сутність і мету. Для цього самодержавство користувалось "історичним маскуванням". Пояснюючи останній феномен, Х. Ортега-і-Гассет зауважує, що "...у кожному випадку історичного маскування нашаровані дві дійсності, які покривають одна одну: одна глибока, справжня, істотна; друга позірна, випадкова, поверхова. Отож, у Москві ми бачимо плівку європейських ідей - марксизм, виплеканих в Європі у зв'язку з європейською дійсністю і європейськими проблемами. Під цією плівкою є народ, відмінний від європейців не тільки етнічною субстанцією, але що набагато важливіше, відмінний своїм віком. Це народ, який ще ферментує; молодий народ". Нові народи, продовжує іспанський філософ "...не мають ідей. Коли вони ростуть в атмосфері, де існує чи існувала стара цивілізація, вони закутуються в ту ідею, яку вона їм надає... Росія потребує ще багато сторіч, допоки вона зможе домогтися влади. Тому що вона ще не має власних заповідей, їй доводиться вдавати вірність європейському вченню Маркса. Тому, що вона має надмір молодості" [8, с. 100-101].

Таким чином, однією з ознак російської ментальності є певна закритість, маскуваність своєї сутності, ціннісних настанов та мети, розшарування між новим, прийнятним і архаїчно справжнім, надмірна, але тимчасова енергійність молодого народу й відсутність корінних ідей, співзвучних реальності ідентичних заповідей. Іншими словами, російська ментальність була не лише паразитуючою, але, за великим рахунком, не здатною взяти у всьому обсязі європейські ідеї. На це звертав увагу в своєму "Necropolis" П. Чаадаєв: "...одинокі у світі ми, світу нічого не дали, нічого у світу не взяли, ми не внесли в масу людських ідей жодної думки, ми не сприяли руху вперед людського розуму" [9, с. 40].

Позасвідомо знаючи свої вади, російська еліта провела імітаційно-бінарну модернізацію з метою оновлення потужності імперії, отримання інструментальних

завоювань Заходу і одночасно - політику "закритих дверей", спрямовану на забезпечення від впливу "загниваючого західного лібералізму". Така мета була приховано озвучена ще Петром I, який говорив, що "Європа нам потрібна декілька десятків років, а там ми можемо повернутися до неї ж...ю" [10, с. 54]. Втім, "повернення ж...ю" виявилось непрагматичною дією. Для своєї життєздатності імперія мусила постійно підживлюватись креативом Заходу. Так, завдяки дуалістичній політиці самодержавства затвердився ментальний образ "осадженого" Граду, що з двох сторін оточений ворожими стихіями - ззовні буржуазним індивідуалізмом, а внутрішньо - патріархальною стихією селян-кріпаків, а далі робітників, що мали свою Правду й своє увявлення про істинний порядок соціального життя.

Слід також зазначити, що російська модернізація була не стільки усвідомленою задачею реформування державного устрою і покращення життя народу, скільки самодержавною примхою - побудувати вічне Цар-місто. Втім, якщо російська політична еліта прагнула до наближення до західної цивілізації, то вона мусила рефлексувати й змінювати свої культурно-ментальні особливості. Але цього не могло відбутися в основному через архаїчно-фрагментарну парадигму мислення, яка легалізувала деспотичну пихатість (від батька патріархальної родини до царя), неповагу до гідності й власності іншого, традицію кріпацтва і відсутність культу смиренного служіння християнським ідеям. Точніше, в російській ментальності християнські ідеї реалізувалися у межах двох культур: служіння сільській громаді і культу бюрократично-клієнтарного підпорядкування. Але ці два культу служіння були переключені погансько-християнськими смислами, які осягались як єдине ціле, формуючи гомогенну структуру. Наприклад, міфологізований образ Матері-землі штучно був притягнений до ідеологеми служіння царю, Вітчизні та вірі. Відтак ціннісні смисли осягались російською ментальністю в колі погансько-християнського, архаїчно-селянського способу життя. Реформувати цей "рослинно-дрімотний" світ політична еліта Росії не могла й не прагнула, а навпаки - оберігала його в недоторканності. Це консервувало російське суспільство в стані маскованого поганства, яке було "закутане" в самодержавно-православне вбрання.

Ознака закритості російської ментальності ґрунтується на існуванні "локального мікрокосму", архаїчно-селянського світу. Цей мікрокосм приховував природні заповіді й виправдовував свій рабсько-кріпачий стан ідеєю схованого під водою Граду Кітежу. Убезпечений таким чином від "чужого ока" Град існував в уявленні селян й формував теллургійні принципи Правди. Її відправною цінністю був номос матері-Землі ("Нашої Землі") - первинної території громади, що може поширюватися, але яку не слід покидати. Саме номос Землі вимагав відчуженості селян від інших світів - державно-дворянського й міського. Більш того, міфологема Граду Кітежу створила казкове переконання в "щасливому минулому", в якому дивним чином опиниться вся громада у майбутньому.

Щоб запобігти модернізації, архаїчний Град виробив захисні механізми збереження своєї ідентичності і традиційних форм життя. Одним з таких механізмів є "придуркуватість" - удавати із себе дурня у комунікації з пануючим класом або представником іншого світогляду. Таке маскування має цілком прагматичну мету - у вищому ідеалі - із стану незнаного ніким холопа стати місцевим царьком. На цю особливість російської ментальності вказував Є. М. Трубецької. Він писав, що іде-

альним образом людини, героя російських казок був дурень, нероба й злодій Ємеля. Цей образ отримує щастя, багатство й царство "за щучиним велінням", не доклавши до цього людського розуму й праці - Ємеля здобув усе омріяне, але сам залишився тією ж людиною, що й був - придуркуватим неробою, лиходієм [11]. Певно позасвідомо у багатьох представників російської культури (зокрема й частини мешканців Донбасу) казковий образ щасливого дурня і нероби стає відправним у формуванні шкали цінностей тих інтересів, з яких складається їх ідентичність. Виразним прикладом втілення казкового образу Ємелі в новітній історії України став В. Янукович. Крах "доброго царя з народу", "свого злодія" для мешканців Донбасу став деякою точкою неповернення, руйнацією архаїчних смислів життя, що підштовхнуло багатьох до анархічних методів встановлення Правди. Проте російсько-донбасівська форма повернення Правди теж відбувається в межах казкового мислення - рух до модернізації, утворення "народних республік" цілком відповідає казковій приказці: "піді не знаю куди, знайти те, не знаю що".

Остання приказка розкриває ще одну грань російської ментальності. Коротко вона визначається одним словом: "заперечення". Два внутрішні Гради - архаїчно-теллургійний і державно-бюрократичний заперечували не лише цінності Заходу, але й спростовували смисли своїх опонентів. Однак з часу модернізації розпочалися пошуки зближення визначених Градів. До таких пошуків долучилась російська інтелігенція. Одним з результатів її рефлексії стали теорії "індивідуалістично-соціалізму", анархізму й нігілізму. Ці світоглядні позиції спірались на ідею, що весь світ, включаючи російську державу і буржуазний уклад життя Заходу, є злом, і тому ключовим закликком стає "Заперечення - мій бог" [5, с. 34]. Саме ірраціональний принцип "заперечення всього не свого" став тим аргументом виправдання в майбутній радянській модернізації - відмові від перевірених часом форм держави і переформуванні, завдяки "світової революції", західних цінностей у цілому. Донбасівська модернізація тотожна російській смуті. Вона спрямована не до визначеної ідеологічної мети, а від існуючої реальності. Головне - не створити "щось", а заперечити існуюче і опинитися в "щасливому минулому".

Ментальний принцип дитячо-казкового, фрагментарного заперечення є точкою відліку історичного руху по колу російсько-радянської цивілізації. Адже всі "революції зверху" або модернізації не зачіпали одного з ключових важелів соціального прогресу - сферу суспільної свідомості. За своєю сутністю, вона, минаючи європейське просвітництво, залишалась пихато-паразитуючою. Світ фонвізінських Скотиніних, Простакових та їх нова тінейджерська парость Мітрофанушек безупинно розростався. Недоуки знаходили "тепле містечко" в бюрократичних оселях, навчалися іноземним мовам і опановували модерні навички, але залишалися тими самими індивідами, нездатними до критики й самоаналізу, неспроможними нести відповідальність за особистий вибір, але прагнучими бути озвірілими градоначальниками "міста Глупова" або хоч продавцями "мертвих душ". Отак, принцип заперечення і неглибокі наслідки європейського просвітництва сформували в ментальності російської інтелігенції комплекс нетерпимості до іншої думки, неспроможність до компромісів в цілому, на що звертав увагу ще П. Струве [9, с. 159].

У СРСР ситуація не змінилась. Хоча радянська влада умовно й поєднала два Гради в одну тотально-клієнтарну систему, соціальна свідомість залишалась

поза ідеалами просвітництва. Більшовицька революція зруйнувала ієрархічну систему - спільність бюрократів-утриманців. Це потребувало модернізації державного устрою і заповнення його апарату новим змістом і людським матеріалом. Більшовики вирішили це питання аплікацією партійної структури на державний апарат і суспільство. Радянська модернізація держави мала подвійну ознаку - фасадну показово-імітаційну і внутрішню військово-бюрократичну диктатуру партії. Таким чином, під гаслами побудови держави трудового народу був відроджений клієнтарний Град бюрократів-утриманців. Донбас же був перетворений на завершену форму російсько-радянської системи і ментальності з пануючим міфологізованим образом Робітника-Шахтаря.

Крах СРСР не приніс нічого принципово нового для суспільства й індивіда - він лише злегка знизив карально-регуляторну функцію держави. Як і більшість пострадянських територій, Донбас вступив у період панування суспільства споживачів, вульгаризації, отаманізованого індивідуалізму, віртуальної реальності, відчуженості української держави від потреб і розвитку суспільства тощо. Патерналізм і соціально-економічна політика утриманства, безвідповідальна (колоніальна в своїй суті) позиція української еліти довели до метаморфози міфологічного образу Робітника-Шахтаря в бінарний образ лукавого "гопника": тієї людини, яка не лише сама обманює, але "на всіх рівнях, на всіх іпостасях - не тільки терпить обман, але готова обманюватися, більше того - постійно потребує самообману для того ж самозбереження, для подолання власної роздвоєності, для виправдання власного лукавства" [12, с. 17].

Пострадянська людина Донбасу не змогла створити соціальний простір для саморозвитку, для цього у більшості не знайшлося адаптаційних механізмів і мотивацій до здобуття модерних навичок. Соціальна стагнація привела до відмови сприймати сучасний час - його реалії. У соціальній свідомості донбасівців починають панувати ностальгійні настрої, які привели не лише до ідеалізації минулого, але до реконструкції пам'яті [13, с. 10]. Така реконструкція відбувалась під впливом російських ЗМІ, які свідомо відроджували найглибинніші архетипи російсько-радянської ментальності. Ідеологічна містифікація зруйнувала баланс раціонально-культурного каркасу свідомості і тим повернула людину в хаос афективно-фрагментарних імпульсів. Шар цивілізаційних смислів життя послабився, реконструюючи архаїчно-казкове повернення "щасливого минулого" в дійсності - Граду Кітежу у формі Несгородіса або Царгорода із нічних мрій.

Як **висновок** зазначимо, що російсько-радянська ментальність у своїй суті не змогла адаптуватися до модерних реалій сьогодення. Європейський образ цієї ментальності є імітаційний - він поверхово сприйняв християнсько-модерні ідеї Заходу. Зараз настала доба остаточного цивілізаційного вибору - або реально модернізувати суспільство, державу та індивіда на при-

кладах західних цінностей, або залишитися у межах архаїчного мислення, парадигмі взаємовідносин "дееспот-раб", міфо-імперських, пихато-імітаційних принципів життя.

Ментально-російська частина населення Донбасу дійсно є форпостом російсько-радянського мислення - вона перша відчула загрозу руйнації своїх ціннісних вез, гостру потребу реальних змін ментальних образів. Ментально-українська частина населення Донбасу, яка в роки української незалежності почала поступово модернізуватися, на сьогодні все ж виявилася більш цілісною і гуманістичною, ніж російська. Подальша історія покаже, який шлях обере і Росія, і заручники її жажливої волі - мешканці Донбасу. Втім, у значній мірі, майбутнє цього регіону залежить від іншого - від вдалої модернізації України, від позитивного руху українського суспільства і держави до раціонально вивіреного та добросердечного шляху, до європейських цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пасько І. Історія. Нація. Особистість. Вибране: історіософські етюди та манускрипти / І. Пасько. - Донецьк : ТОВ "Східний видавничий дім", Асоціація філософів і релігієзнавців, Донецьке відділення Центру гуманітарної освіти НАН України, 2013. - 424 с.
2. Рябчук М. Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і "розбудова держави" / М. Рябчук. - К. : Критика, 2000. - 272 с.
3. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : [монографія] / М. А. Козловець. - Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. - 558 с.
4. Маркс К. Разоблачение дипломатической истории XVIII века [Електронний ресурс] / К. Маркс. - Режим доступу : <http://psk.at.ua/Books/razoblachenija.doc>.
5. Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма / Н. Бердяев. - М. : Наука, 1990. - 224 с.
6. Туренко О. С. Страх: спроба філософського усвідомлення феномена : [монографія] / О. С. Туренко. - К. : Вид-во "ПАРАПАН", 2006. - 216 с.
7. Рыбаков Б. И. Язычество Древней Руси / Б. И. Рыбаков. - М. : Наука, 1986. - 784 с.
8. Ортега-и-Гассет Х. Вибрані твори / Х. Ортега-и-Гассет ; [пер. з ісп. В. Бурггардта, В. Сахно, О. Товстенко]. - К. : Основа, 1994. - 420 с.
9. Пайпс Р. Русский консерватизм и его критики: исследование политической культуры / Р. Пайпс ; [пер. с англ.]. - М. : Новое изд-во, 2008. - 252 с.
10. Эйдельман Н. Я. "Революция сверху" в России / Н. Я. Эйдельман. - М. : Книга, 1989. - 176 с.
11. Трубецкой Е. Н. Иное царство и его искатели в русской народной сказке [Електронний ресурс] / Е. Н. Трубецкой. - Режим доступу : <http://philologos.narod.ru/sophia/trub.htm>.
12. Левада Ю. А. Homo Post-Soveticus / Ю. А. Левада // Общественные науки и современность. - 2000. - № 6. - С. 5-24.
13. Левада Ю. "Человек ностальгический": реалии и проблемы // Ю. Левада // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. - 2002. - № 6. - С. 7-13.

Туренко Олег,

кандидат философских наук, старший преподаватель кафедры теории и истории государства и права Донецкого юридического института

ФРАГМЕНТАРНАЯ МЕНТАЛЬНОСТЬ ДОНБАССА: БАШНИ ОСАЖДЕННОГО ГРАДА

В статье раскрываются российско-советские основы ментальности жителей Донбасса, которая характеризуется автором как аффективно-фрагментарная. Её ключевыми особенностями являются историческая

многоукладность ценностных смыслов, острое внутренне противоречия, переплетение архаико-языческих и христианских идей, глубокое влияние мифо-сказочных архетипов. Показано, что несколько попыток модернизации страны не изменили российско-советскую ментальность, она лишь приобрела цивилизационные атрибуты, но не выработала позитивные механизмы адаптации к новым реалиям жизни.

Ключевые слова: ментальность; фрагментарность; мифо-сказочные архетипы.

Turenko Oleg,

Cand. Sc. (Philosophy), Assistant Professor of Donetsk Law Institute

FRAGMENTARY MENTALITY OF DONBAS: TOWERS OF BESIEGED TOWN

The Russian-Soviet fundamentals of mentality of present-day Donbas inhabitants are reviewed, which the author describes as affective fragmentary mentality. Its key features are historical versatility of values, sharp internal contradiction, entwinement of archaic heathen and Christian ideas, strong influence of myth and fairytale archetypes as well as incapability to accept positive ideas of western civilization at large. A number of attempts to modernize the country and accept the educational heritage of Europe have not changed Russian-Soviet mentality, the latter taking a disguising and imitational, externally aggressive and internally confined form. Further still, Russian-Soviet mentality preserved its local microcosm - the archaic peasant world. It produced justification to its slavish and serf state as well as tellurgic principles of justice and developed crafty mechanisms for preservation of its identity. That said, mentality of the ruling class also remained unchanged - having escaped European education, it remained to be haughty parasiting community which complied with bureaucratic and clientelist values. Such stagnation trends existed in the USSR and in the Donbas territory during the years of independence of Ukraine. The post-Soviet people of the Donbas could not create social space for self-development, the majority lacking adaptation mechanisms for the purpose and motivations for acquiring modern skills. Mental stagnation resulted in refusal to perceive the present day and its reality. Donbas mentality has therefore developed no positive mechanisms for adaptation to new reality of life and refused modern meanings of life, by sinking into archaic archetypes of the Russian-Soviet past.

Keywords: mentality, fragmentarity, myth and fairytale archetypes.

REFERENCES

1. Pasko I. (2013), History. Nation. Personality. Favorites: historical and philosophical studies and manuscripts, LLC "East Publishing House" Association philosophers and religious studies, Donetsk branch of the Center of Humanitarian Education Sciences of Ukraine, Donetsk, 424 p. (ukr).
2. Riabchuk N. (2000), Dilemmas Ukrainian Faust: Civil Society and "nation-building", Kyiv, 272 p. (ukr).
3. Kozlovets M. (2009), Phenomenon of national identity: the challenges of globalization, Monograph, Zhytomyr, 558 p. (ukr).
4. Marx K. Exposing the diplomatic history of the XVIII century, available at: <http://psk.at.ua> Books / razoblachenija.doc (rus).
5. Berdiaev N. A. (1990), Origin of Russian Communism, Nauka, Moscow, 224 p. (rus).
6. Turenko O. (2006), Fear: an attempt to philosophical understanding of the phenomenon, PARAPAN, Kyiv, 216 p. (ukr).
7. Rybakov B. I. (1986), Paganism Ancient Rus, Nauka, Moscow, 784 p. (rus).
8. Ortega-i-Gasset Jose (1994), Selected Works, Fundamentals, Kyiv, 420 p. (ukr).
9. Pipes R. (2008), Russian conservatism and its critics: a study of political culture, New Publishing, Moscow, 252 p. (rus).
10. Adelman N. Y. (1989), "Revolution from above" in Russia, Moscow, 176 p. (rus).
11. Troubetchkoy Ye. N. Another kingdom and its seekers in the Russian folk tale, available at: <http://philologos.narod.ru/sophia/trub.htm> (rus).
12. Levada Y. A. (2000), Homo Post-Soveticus, *Social studies and the present*, № 6, pp. 5-24 (rus).
13. Levada Y. (2002), "Man nostalgic": Realities and Challenges, *Public Opinion Monitoring: Economic and social changes*, № 6, pp. 7-13 (rus).

© Туренко Олег

Надійшла до редакції 23.01.2015